

# Učitel a jeho profesní příprava

---

---

## Univerzity jako instituce připravující budoucí učitele – nové požadavky a nová řešení

Svein Lorentzen

### Postuláty:

- Učitelské vzdělávání je „v pasti“ mezi měnícím se obsahem školních předmětů a často konzervativními akademickými disciplínami.
- Nové, interdisciplinární obory jsou výzvou učitelskému vzdělávání.
- Alternativní, mimoškolní učební činnosti jsou výzvou učitelskému vzdělávání.
- Nové generace studentů, kteří kladou jiné otázky a očekávají jiné odpovědi než jejich předchůdci jsou výzvou učitelskému vzdělávání.
- Společnost, která vyžaduje nový obsah a nové metody ve vyučování a učení se je výzvou učitelskému vzdělávání.

**Otázka: Jak by měly univerzity – jako instituce připravující budoucí učitele – reagovat na tyto výzvy?**

### Shrnutí:

V posledních třech desetiletích jsme byli svědky významných změn jak v obsahu, tak ve struktuře školních předmětů. Tradiční předměty jako dějepis a zeměpis zařadily do svého obsahu mnoho aspektů ze současného programu globalizace a potřeby demokratického občanství, zatímco biologie a další školní předměty spojené s přírodními vědami se obrátily směrem k ochraně životního prostředí jak v místní, tak v celosvětové perspektivě. Navíc struktura školních předmětů opustila tradiční rámec akademických disciplín a přizpůsobila se politickému a pedagogickému požadavku na širší,

interdisciplinární předměty vyučování a učení se. To v mnoha zemích vyústilo v obnovení snah posílit předměty sociálních studií a studií o životním prostředí a zařadit předměty, jakými jsou dějepis, zeměpis, biologie a chemie do širších vzdělávacích souvislostí.

Tento vývoj ve školních předmětech je hlavně důsledkem politických priorit a změn ve společnosti a pouze v omezené míře je důsledkem změn v základních akademických disciplínách. Samozřejmě hlavním důvodem je to, že zatímco školní předměty se v národních a místních kurikulech musí přizpůsobovat měnícím se politickým a pedagogickým prioritám, akademické disciplíny jsou tradičně svobodné ve vymezování své agendy a přednost dávají těm oblastem výzkumu, které si univerzity samy vyberou.

To odhaluje důležitou oblast pro budoucí rozvoj univerzit jako institucí připravujících učitele: problematický vztah mezi školními předměty a základními akademickými disciplínami. Na jedné straně jsou od sebe akademické disciplíny a školní předměty odděleny, jsou založeny na různých cílech a prioritách. Na druhé straně akademické disciplíny, které se vyučují na univerzitách, představují základní učitelské vzdělání pro studenty učitelství a jako takové budou do značné míry tvořit budoucí profesní základ pro učitele 21. století. *Naléhavou otázkou tedy je: Jak se mohou univerzity a jejich akademické disciplíny vyrovnávat s měnícími se politickými a pedagogickými prioritami ve společnosti a s potřebou reformovat a restrukturalizovat učitelské vzdělávání?*

*Jedna odpověď by mohla znít takto: Nemohou a neměly by.* Obhajoba takové odpovědi je zřejmá: moc a spolehlivost univerzit a dalších výzkumných institucí spočívá v tom, že se nedívají na politické priority ani na priority mimo svůj obor, když se rozhodují, jak povedou výzkum nebo vyučování. Univerzity nemohou ani by neměly mít jiné priority než ty, které vycházejí z potřeby získávat nové vědomosti a ze schopnosti předávat je studentům a okolnímu světu. Kdyby se univerzity pokusily změnit toto zaměření, ztratily by svou spolehlivost jako objektivní výzkumné a vyučovací instituce, a navíc by akademičtí pracovníci vstoupili do oblastí, kde by se jejich nedostatek dovedností brzy ukázal jako problematický.

*Jiná odpověď by mohla znít takto: přizpůsobením svých priorit a vzděláváním svých zaměstnanců v souladu s měnícím se okolním světem.* Obhájení této odpovědi najdeme částečně v měnících se požadavcích veřejnosti na univerzity jako instituce poskytující služby, které jsou placeny společností a jsou tedy zavázány politickým cílům a prioritám právě této společnosti. Podle tohoto názoru univerzity vždy musí a vždy budou muset uvažovat nevědecky, když budou nabízet nové kurzy a vymezovat vědecké strategie. Změny tedy nebudou muset nutně být příliš dramatické. Jde jen o posílení pohledu na

to, co společnost od univerzit požaduje na oplátku za jejich financování. Pokud tento pohled aplikujeme na učitelské vzdělávání, univerzity by se v této perspektivě měly snažit vyrovnat se s prioritami danými v národních kurikulech nebo jiných strategických dokumentech a přizpůsobit jim strukturu a obsah kurzů učitelské přípravy. To by umožnilo univerzitám sloužit jako profesionální instituce pro učitelskou přípravu, která by pak nebyla částečně neplánovanou činností vedle tradičních akademických kurzů zaměřených na široké spektrum možných budoucích povolání.

### **Tři modely univerzit jako institucí pro přípravu učitelů:**

#### **• Model separace**

Tento model volá po úplném rozdělení univerzity jako místa soustředění otevřených, akademických fakult a univerzity jako profesionální instituce pro přípravu učitelů. Akademické fakulty nemusí vyřadit své kurzy z programu studia budoucích učitelů, ale tyto kurzy nebudou adresovány výhradně některé skupině studentů. Jinými slovy: univerzita bude plnit obvyklé úkoly založené na svobodném rozhodování fakult, pokud jde o provádění výzkumu a rozvíjení kurzů založených na zájmech, kompetencích a prioritách akademických pracovníků a vedoucích jednotlivých oddělení a o rozvoj univerzity jako celku. Profesionální učitelské vzdělávání v tomto modelu bude úkolem specializované univerzity *School of Education* (Škola pro výchovu a vzdělávání) nebo podobné fakulty nebo institutu zaměřeného na poskytování a dohlížení nad univerzitním vzděláváním učitelů.

#### **• Model integrace**

Tento model využívá celou univerzitu pro učitelskou přípravu. Zodpovědnost za učitelské vzdělávání bude rozdělena mezi akademické disciplíny, které budou zajišťovat speciální kurzy pro studenty učitelství, a pedagogické fakulty nebo oddělení, které budou také poskytovat kurzy sestavené speciálně pro učitelskou profesi. Tento model pracuje s představou, že za přípravu učitelů je zodpovědná univerzita jako celek, kde kurzy speciálně sestavené pro programy učitelské přípravy prolínají několika různými odděleními a fakultami, které se všechny podílejí na profesním vzdělávání nových učitelů. Nevolá po izolovaném a silném oddělení učitelské přípravy, ale jednoduše požaduje spolupráci univerzitních pracovišť s cílem efektivně koordinovat aktivity, které různá pracoviště studentům nabízí. Důležitým základem úspěchu je to, že univerzita uzná svou zodpovědnost instituce při-

pravující učitele a že totéž udělají všechna akademická oddělení v rámci univerzity.

### • Model spolupráce

Model spolupráce je založen na obou předchozích modelech a reprezentuje jistý kompromis mezi nimi. Za prvé, fakulty s tradičními akademickými disciplínami se budou aktivně zúčastňovat učitelského vzdělávání v rámci dohodnutých hranic kompetencí a priorit. Za druhé, speciálně ustanovená oddělení se budou zabývat pedagogickými aspekty a aspekty vztahujícími se k praxi učitelského vzdělávání a budou je propojovat s předmětovými kurzy, které se budou vyučovat na různých akademických fakultách. Sjednocující myšlenkou je zde to, že za učitelské vzdělávání nese univerzita jako celek společnou zodpovědnost. Tu však nelze rovnoměrně rozdělit mezi všechny zúčastněné strany jednoduše proto, že tyto strany mají odlišné priority a kompetence. Model spolupráce bude inspirovat všechny akademické disciplíny, které nějak souvisejí s učitelským vzděláváním, aby se účastnily učitelské přípravy tam, kde jsou kurzy sestavovány tak, aby vyhovovaly jak akademickým tak pedagogickým zájmům.

Všechny tři modely byly vyzkoušeny v Evropě a v USA a všechny mají svá pro a proti. Diskuse o jejich přínosech a nevýhodách musí vycházet z měnící se vzdělávací mapy Evropy a USA, kde nová školní témata a nové způsoby vyučování a učení se vyžadují nové struktury v učitelském vzdělávání. Zároveň jsou naše univerzity vystaveny tlaku vnějšího světa, který se táže na význam a efektivitu akademických institucí.

*Osnova referátu předneseného na Karlově univerzitě v Praze na konferenci „Učitelé a jejich univerzitní vzdělání na přelomu tisíciletí“ v září 1998.*

*Přeložila Marie Filipová*

LORENTZEN, S. Univerzity jako instituce připravující budoucí učitele – nové požadavky a nová řešení. *Pedagogická orientace* 1999, č. 2, s. 2–5. ISSN 1211-4669.

**Adresa autora:** Professor Dr Svein Lorentzen, Norwegian University of Science and Technology, N-7034 Trondheim, Norway